

УДК 911.53-029:2

САКРАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

*Олена Міщенко**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

Подано й обґрунтовано авторська інтерпретація та класифікаційна схема сакральних ландшафтів. Сакральний ландшафт можна класифікувати за такими ознаками: рівнем організації, часовою мінливістю, генезисом. Запропонована в роботі класифікація дозволяє систематизувати сучасні знання про сакральний ландшафт, та його складові.

Ключові слова: гуманістична географія, сакральний ландшафт, інтерпретація, класифікація.

Вступ. Усвідомлення і сприйняття людиною сакральності простору формується культурною спадщиною пращурів і сучасністю. В умовах становлення гуманістичного географічного напрямку, який поєднує природничу та суспільну складову дослідження змісту поняття сакральний ландшафт, визначення його класифікаційних ознак забезпечить отримання не лише наукового результату, а й сприятиме формуванню ідеологічних, культурних, моральних та життєвих принципів, гармонізації суспільства, протистоятиме руйнуванню його ціннісних основ.

Аналіз публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує різноманітність підходів щодо інтерпретації сакрального ландшафту, що зумовило формування різних класифікаційних схем досліджуваних територіальних систем. Поняття сакральності досліджував французький науковець М. Мосс, який один із перших відокремив сакральне від релігієзнавчого контексту [13]. Учений стверджував, що священними є ті соціальні феномени, які в силу їхньої важливості визнаються колективною свідомістю недоторканими.

Г. Денисик [6] вказував щодо відмінності понять релігійний та сакральний простір та відзначав ширше значення останнього. Автор обґрунтовує поділ сакральних просторів на три групи: релігійні, природні та історичні.

При трактуванні поняття сакральний ландшафт доцільно використовувати інтегрований підхід, де сакральний ландшафт розглядається як природна, природно-антропогенна, антропогенна система, пов'язана із певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями, має надзвичайно ціннісне значення для людини, або групи людей та потребує особливого вшанування та охорони [10; 11].

Б. Гомбоев [5] запропонував класифікацію сакральних просторів. В. Воловик [3] розробив й обґрунтував класифікацію сакральних ландшафтів, за ландшафтознавчим, історико-

культурним і конфесійно-релігійним підходами, де клас сакральних ландшафтів поділено на два підкласи: політеїстичний та монотеїстичний. Такий поділ сакральних ландшафтів ґрунтується на класифікації релігій за рівнем розвитку на: єдинобожжя (монотеїстичні) та багатобожжя (політеїстичні). Крім того, автором показано відповідність типів ландшафтних місцевостей певним варіантам сакральних ландшафтів, що засвідчує використання ландшафтного підходу.

С. Єрмаков, Т. Фамінська [8] запропонували 2 групи класифікаційних ознак, які слугують виокремленню "особливих" зон земної поверхні. До першої групи належать об'єктивні ознаки: фольклорно-історичні, геологічні, гідрологічні, геоморфологічні, геофізичні; медичні та біологічні, метеорологічні, технічні; до другої суб'єктивні ознаки психофізіологічні. У цій класифікації авторами поєднано природну та суспільну складову ландшафту, охоплено широкий спектр його характеристик, які були виокремлено за об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

Класифікація сакральних ландшафтів, запропонована О. Окладніковою [14] ґрунтується на документах ЮНЕСКО. В основі класифікації покладені наступні принципи: матеріальності, просторово-середовищної відповідності, духовно-символічної значущості. Така класифікація передбачає поділ сакральних ландшафтів на дві великі групи: палеокультурні та історичні.

Подані класифікаційні схеми є вдалим класифікаціями сакральних територій та об'єктів, які є ключовими точками сакрального ландшафту, формують центри культових практик, а також релігійної активності, визначають вектор розвитку ландшафту, його структуру.

Виклад основного матеріалу. Класифікація – науковий метод роз'єднання множини об'єктів, що вивчаються, та подальшого їх об'єднання у групи на основі певної спільної ознаки [15]. Класифікуючи ландшафти географи беруть до уваги їх походження, історію

розвитку, взаємозв'язки між їхніми компонентами, ступінь змінності під впливом господарської діяльності людини, закономірності просторової диференціації.

Б. Гомбоев [5] пропонує типологію культових місць сакрального простору за такими ознаками: етнічна, фізико-географічна, сезонна.

Проблема відповідності сакрального місця і сакрального ландшафту досліджувалась на міжнародному симпозиумі “Збереження культурного та біологічного різноманіття: роль священних природних територій”, що відбувся в Університеті ООН в Токіо у 2005 р [16]. Дослідження окремих сакральних об'єктів світової спадщини, які розглядаються без урахування зв'язку із ландшафтом в межах якого вони

знаходяться часто призводить до зменшення цінності таких об'єктів [17].

Проведений аналіз дозволив побудувати класифікаційну схему сакральних ландшафтів, яка ґрунтується на ранжуванні ознак територіальних систем та їх сакральних складових (територій та об'єктів), які визначалися через особливості структури, своєрідність еволюційного розвитку та функціонального призначення рис. 1.

За рівнем організації сакральні ландшафти можна класифікувати на: індивідуальний, локальний, регіональний, національний, глобальний. Такі ландшафти можуть мати відносно однакові площі, однак їх вплив на людей подекуди різний.

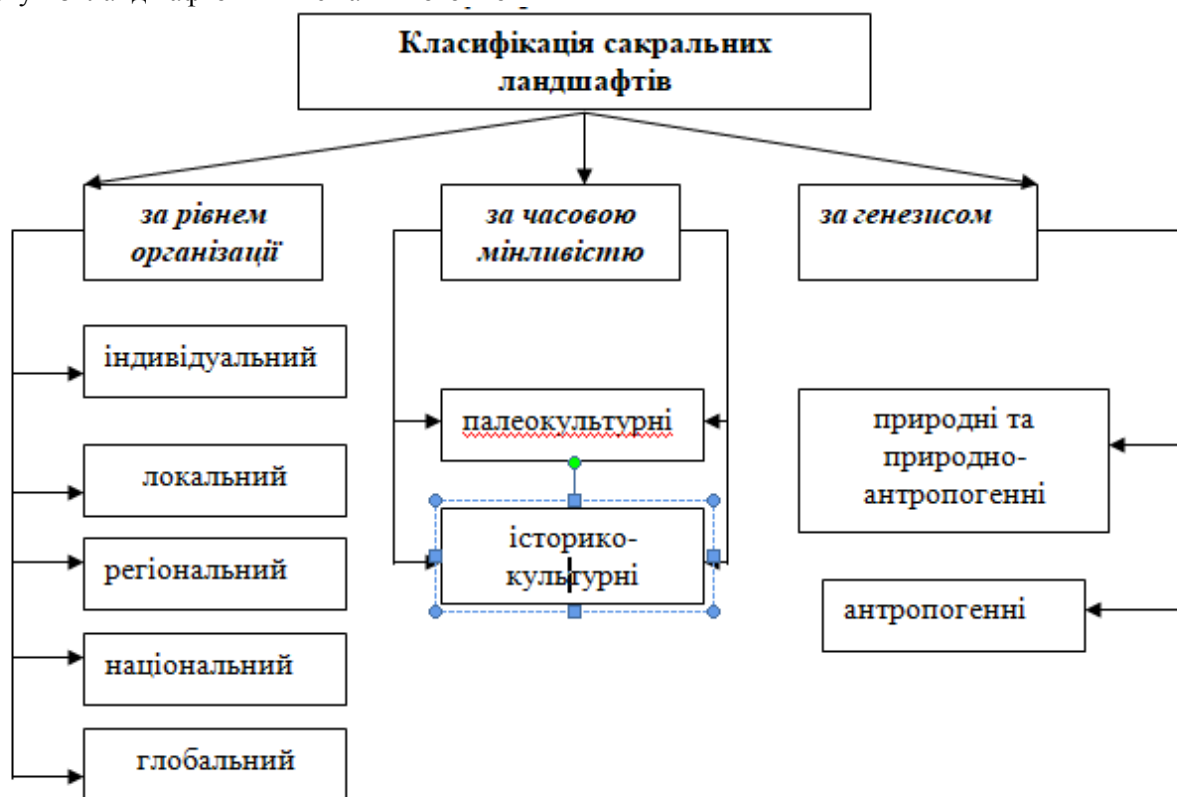

Рис. 1. Класифікація сакральних ландшафтів

Індивідуальний сакральний ландшафт формується на першому ієрархічному рівні. Майже кожна людина має свій сакральний ландшафт, який у її житті відіграє велике ціннісне значення. Такий ландшафт як правило пов'язаний із певною подією в його межах, яка в свою чергу визначає його святість і вагомість.

Локальний сакральний ландшафт вважається ціннісним для невеликої кількості людей. Так наприклад, джерело з цілющою водою, яке відвідують жителі одного або декількох довколишніх сіл.

Великою святиною регіонального значення

служить джерело Святої Анни, намоленого місця в с. Онішківці Рівненської області. Джерело здавна було відоме своїми цілющими властивостями, тож сюди приїждять не лише з різних куточків України, а із Європи [10].

На нашу думку, яскравим прикладом сакрального ландшафту національного рівня є Майдан Незалежності м. Києва. Сакральною для сотень тисяч українців та інших громадян України ця територія стала після вагомих історичних подій 2013-2014 рр.

Святині глобального значення вшановують мільйони людей. До них, поза сумнівом, можна віднести, “Стіну Плачу”, річку Йордан, гору

Фудзіяма. Крім того, чим вищий рівень займає сакральний ландшафт відповідно, складніша його структура.

За часовою мінливістю сакральні ландшафти доцільно класифікувати на: палеокультурні, історико-культурні.

Палеокультурні сакральні ландшафти мали велике ціннісне, сакральне значення для певної спільноти людей в минулому у доісторичний та історичний час. Однак, з розвитком суспільства змінювалась ідеологія, культура, релігійні запити, політична ситуація в результаті чого змінювався не тільки сам ландшафт, але і його функція. Нині такі ландшафти мають наукове, естетичне, пізнавальне, історико-культурне функціональне значення. Так наприклад, Зміїний раунд, а також кам'яні споруди Оулі Хілс (США) в минулому використовувалися як зооморфне втілення ідеї божества та об'єкти поклоніння. Менгіри, дольмени, кромлехи, кам'яні лабіринти спіралевидної форми, а також меморіальні споруди у формі кам'яних глиб слугували інструментами астрономічних спостережень, а також були пов'язані із певним культом. Геогліфи, які як правило, видно з певної висоти (Плато Наска) слугували маркерами сакрального ландшафту. Священні міста (Кайруан, Туніс), комплекси культово-церемоніального призначення (Гебеклі-Тепе, Турція) були місцями ієротопічних практик.

Історико-культурні сакральні ландшафти можуть бути різного віку, однак провідною їх характеристикою є священність, цінність для певної групи людей, які вшановують його на сучасному етапі розвитку. Існує багато прикладів, коли сакральні об'єкти та території вважаються священними для багатьох поколінь, що в процесі історичного розвитку змінюються. До історико-культурних сакральних об'єктів належать: будівлі різних релігійних культур (храми, синагоги, монастирі, мечеті та ін), водні джерела, скелі, камені, печери.

Почаївська Свято-Успенська Лавра – один із найвідоміших українських монастирів, розташований у центрі м. [Почаїв](#). Монастир заснований у 1597 р., тому вважається об'єктом поклоніння різних поколінь протягом кількох століть [4].

За генезисом сакральні ландшафти класифікуємо на дві великі групи:

- природні та природно-антропогенні;
- антропогенні.

Існує низка напрацювань щодо визначення приналежності ландшафту до однієї чи іншої групи. Природні сакральні ландшафти на й-

менш чисельні та сформовані лише із природних складових. Природно-антропогенні сакральні ландшафти – це територіальні системи, в яких взаємозв'язані і взаємодіють природна та антропогенна складові. Варто зазначити, що подекуди чітку межу між природним і природно-антропогенним ландшафтом виявити складно. Залежно від походження сакрального місця, або об'єкту ця група може класифікуватися на: геолого-геоморфологічні, гідрологічні та флористичні.

Ландшафти, які містять культові об'єкти геолого-геоморфологічного походження зокрема, камені, скелі, гори можна віднести до сакральних. Гори, здавна мали сакральний статус. Так, згідно переказів на горі Синай Бог дав Мойсею десять своїх заповідей, на горі Хіра Муххамед почув від Аллаха перші слова Корану, на Олімпі жили боги древньої Греції, на Араваті люди врятувалися від всесвітнього потопу, на горі в Галілеї Ісус виголосив свою знамениту Нагірну проповідь. Нині вважаються сакральними гори Кайлас у Тибеті, Олімп у Греції, Кетрін у Єгипті, Фудзіяма у Японії. У [Верховинському районі Івано-Франківської області](#) розташована група скель Писаний Камінь – це давнє язичницьке святилище, що містить наскельні зображення. Залишками святилища вважають дев'ять круглих виїмок-чаш, які вирубані в камені.

Вода є одним із провідних сакральних символів в минулому й на сучасному етапі розвитку соціуму. В усіх релігійних обрядах світу воді відводилася і відводиться найважливіша роль [12]. Підземні джерела, водоспади, річки, озера, моря і, звичайно, океани персоніфікували у богів і богинь, яких необхідно було задобрювати. Відомо, що перші християни приймали хрещення в річках, а індуїсти вважають річку Ганг священною. Не відносяться до святих місць – болота, мочарі, трясовини та ін. Потенційна небезпека цих об'єктів залишала їх поза ареалом використання у сільському господарстві, а традиційні вірування про перебування у них демонічних істот – відмежовували їх від сакрального простору.

В Україні серед природних та природно-антропогенних водних об'єктів найбільш сакралізуються джерела. Це пов'язано із переказами про лікувальні властивості води в джерелі, вияв чуда (церковних предметів чи святих) в їх межах. Окремим типом джерел є водосвятні – їх використовують у ритуальних діях для припинення засухи та викликання опадів. Біля освячених джерел ставлять малі архітектурні форми – невеликі споруди деко-

ративного, допоміжного чи іншого призначення, що використовується для покращення естетичного вигляду, зручності використання. Таким чином природні водні джерела трансформуються у природно-антропогенні.

Серед рослин найбільшій мірі сакралізації підлягають дерева. До прийняття християнства було багато священних гаїв, куди люди приходили на поклоніння Богам природи. На думку Є. Анічкова [1], такий гай був на місці Києво-Печерської Лаври. Священні гаї, як місця здійснення обрядів і молінь, були відомі народам Близького Сходу, [Стародавньої Греції](#), Італії, звідки поширився вплив на розвиток культури і обряди кельтських, германських та слов'янських племен. На Русі поклонялися деревам зазвичай великого розміру [дубу](#), [буку](#), [липи](#) та ін. Дуб займав особливе місце в обрядах і повір'ях, пов'язаних з деревом, що зумовлено його розмірами, міцністю, довговічністю. В українців дуб був особливо священним деревом, втіленням [Світового Дерева](#)-Прадуба, яке росте у вирії. У східних слов'ян особливо шанували [березу](#) – символ чистоти й родючості. Відомо чимало обрядів з цим деревом.

Антропогенний ландшафт – місцевість, змінена діяльністю людини в процесі виконання нею соціально-економічних функцій та використання певних технологій природокористування [7]. Маркерами антропогенних сакральних ландшафтів слугують культові об'єкти попередніх культур, так і об'єкти архітектури та містобудування сучасних етносів. З еволюцією суспільства змінювались уявлення про функції та типи таких споруд, технічні й естетичні рішення.

З метою класифікації культових об'єктів антропогенного походження, які безумовно є основними ціннісними складовими сакральних ландшафтів доцільно використати класифікатор нерухомих об'єктів культурної спадщини України [9], який адаптовано й доповнено у контексті нашого дослідження.

Отже, сакральні об'єкти архітектури та містобудування доцільно класифікувати за такими ознаками:

– за функціональною типологією сакральні об'єкти архітектури класифікують на: собори, церкви, каплиці, хрещальні-баптистерії, дзвіниці, костели, кірхи, молитовні будинки, синагоги, кенаси, мечеті, текіє, храми (язичницькі), вівтарі; сакральні об'єкти містобудування монастирі-пустині, монастирські подвір'я, церковні комплекси.

– за стилістикою – антична грецька стиліс-

тика, антична римська стилістика, візантійська стилістика, руський варіант візантійської стилістики, романовський стиль, готика, ренесанс, маньєризм, бароко, рококо, класицизм, романтизм, історизм, модерн.

– за матеріалами формування – дерево, саман, змішаний тип (дерев'яний каркас з наповненням), цегла, камінь (граніт, мармур, вапняк, пісковик, ракушняк, туф).

– за характером антропогенного освоєння досліджувані об'єкти доцільно класифікувати: у міському ландшафті, у сільському ландшафті, у природному ландшафті.

– за розташуванням у містобудівній структурі: у населеному пункті, в історичному центрі, у серединній зоні за межами історичного центру, на околиці, за межами населеного пункту.

Висновки. Проведена класифікація сакральних ландшафтів за такими ознаками: рівнем організації, часовою мінливістю, генезисом. Аналізуючи класифікаційну систему сакральних ландшафтів, можна стверджувати, що вона має достатньо чіткі межі, а також наукове та практичне значення, дозволяє систематизувати сучасні знання про сакральний ландшафт, та його складові.

Список літератури

1. Аничков Е. В. Язычество и Древняя Русь / Е. В. Аничков. – М.: Индрик, 2003. – 440 с.
2. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте / Д. Л. Арманд. – М.: Мысль. 1975. – 287 с.
3. Воловик В. М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування: монографія / В. М. Воловик. – Вінниця, 2013. – 464 с.
4. Вортман Д. Я. Почаївська Свято-Успенська Лавра // Д. Я. Вортман, Ю. А. Мицик [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Pochaivska_la_vra (останній перегляд: 20.04.2018).
5. Гомбоев Б. Ц. Культовые места Баргузинской долины / Гомбоев Б. Ц. – Улан-Удэ: изд. - полигр. комплекс Вост.-сиб. академии культуры и искусств, 2006. – 287 с.
6. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисик. – Вінниця, 2012. – С. 309.
7. Енциклопедія сучасної України (ЕСУ) [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://esu.com.ua>.
8. Энциклопедия сакральной географии / сост. Д. В. Громов. – Екатеринбург: 2005. – 648

с.

9. Класифікатори нерухомих об'єктів культурної спадщини України. – К.: Фенікс, 2012. – 80 с.

10. Міщенко О. В. Тракткування терміну сакральний ландшафт / О. В. Міщенко // Географічна наука та освіта : від констатації до конструктивізму : Зб. наук. праць. – К., 2018. – С. 28-29.

11. Міщенко О. В. Сакральний ландшафт: зміст та функції / О. В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія. – Вип. 1 (70). – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2018. – С. 83-88. doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.15.

12. Міщенко О. В. Водні джерела Волинської області в структурі сакрального ландшафту / О. В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія. – Вип. 3 (72). – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2018. – С. 88–92. doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.15.

13. Мосс М. Общества. Обмен. Личность. Труды по социальной антропологии / М. Мосс. – М.: КДУ, 2011. – 416 с.

14. Окладникова Е. А. Сакральный ландшафт: теория и эмпирические исследования: монография / Е. А. Окладникова. – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 230 с.

15. Удовиченко В. В. Принципи класифікації та систематики ландшафтів території Лівобережної України для потреб ландшафтного планування / В. В. Удовиченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – Вип. 1 (63). – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2015. С. 23-26.

16. Conserving cultural and biological diversity : The Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes. Proceeding of the Tokio Sumposium 30 May – 2 June 2005. UNESCO – MAB publishing, Paris 2006. – 341 p.

17. Ken Taylor and Kirsty Altenburg Genius of the Place: (re) presenting cultural landscapes, World Heritage listing, and intangible values. Making spaces into places in Asia // Conserving cultural and biological diversity : The Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes. Proceeding of the Tokio Sumposium 30 May – 2 June 2005. UNESCO – MAB publishing, Paris 2006. – P. 216-223.

References

1. Anichkov E. V. Jazychestvo i Drevnjaja Rus' / E. V. Anichkov. – М.: Indrik, 2003. – 440 s.
2. Armand D.L. Nauka o landshafte / D. L.

Armand. – М.: Mysl'. 1975. – 287 s.

3. Volovyk V. M. Etnokulturni landshafy: rehionalni struktury i pryrodokorystuvannia : monohrafiia / V. M. Volovyk. – Vinnytsia, 2013. – 464 s.

4. Vortman D. Ya. Pochaivska Sviato-Uspenska Lavra // D. Ya. Vortman, Yu. A. Mytsyk [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.history.org.ua/?termin=Pochaivska_la_vra (ostannii perehliad: 20.04.2018).

5. Gomboev B. C. Kul'tovye mesta Barguzinskoj doliny / Gomboev B. C. Ulan - Udje: izd. - poligr. kompleks Vost.-sib. akademii kul'tury i iskusstv, 2006. – 287 s.

6. Denysyk H. I. Antropohenne landshaftoznavstvo : navchalnyi posibnyk. Chastyna I. Hlobalne antropohenne landshaftoznavstvo / H. I. Denysyk. – Vinnytsia, 2012. – С. 309.

7. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy (ESU) [Elektronnyi resurs]. – 2014. – Rezhym dostupu: <http://esu.com.ua>.

8. Jenciklopedija sakral'noj geografii / sost. D. V. Gromov. – Ekaterinburg : 2005. – 648 s.

9. Klasyfikatory nerukhomykh ob'ektiv kulturnoi spadshchyny Ukrainy. – К. : Feniks, 2012. – 80 s.

10. Mishchenko O. V. Traktuvannia terminu sakralnyi landshaft / O. V. Mishchenko // Heohrafichna nauka ta osvita : vid konstatatsii do konstruktyvizmu : Zb. nauk. prats. – К., 2018. – С. 28-29.

11. Mishchenko O. V. Sakralnyi landshaft: zmist ta funktsii / O. V. Mishchenko // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia: Heohrafiia. – Vyp. 1 (70). – К.: VPTs “Kyivskiy universytet”, 2018. – С. 83-88. doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.15.

12. Mishchenko O. V. Vodni dzherela Volynskoi oblasti v strukturi sakralnoho landshaftu / O. V. Mishchenko // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia: Heohrafiia. – Vyp. 3 (72). – К.: VPTs “Kyivskiy universytet”, 2018. – С. –88 92. doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.15.

13. Moss M. Obshchestva. Obmen. Lichnost'. Trudy po social'noj antropologii / M. Moss. – М.: КДУ, 2011. – 416 s.

14. Okladnikova E. A. Sakral'nyj landshaft: teoriya i jempiricheskie issledovaniya: monografija / E. A. Okladnikova. – М. -Berlin: Direkt-Media, 2014. – 230 с.

15. Udovychenko V. V. Pryntsyppy klasyfikatsii ta systematyky landshaftiv terytorii

Livoberezhnoi Ukrainy dlia potreb landshaftnoho planuvannia / V. V. Udovychenko // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Heohrafiia. – Vyp. 1 (63). – K.: VPTs “Kyivskyi universytet”, 2015– S. 23 - 26.

16. Conserving cultural and biological diversity : The Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes. Proceeding of the Tokio Sumposium 30 May – 2 June 2005. UNESCO – MAB publish-

ing, Paris 2006. – 341 p.

17. Ken Taylor and Kirsty Altenburg Genius of the Place: (re) presenting cultural landscapes, World Heritage listing, and intangible values. Making spaces into places in Asia // Conserving cultural and biological diversity : The Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes. Proceeding of the Tokio Sumposium 30 May – 2 June 2005. UNESCO – MAB publishing, Paris 2006. – P. 216-223.

Елена Мищенко. Сакральный ландшафт: классификация и интерпретация. Представлена и обоснована авторская интерпретация, а также классификационная схема сакральных ландшафтов. Сакральный ландшафт можно классифицировать по следующим признакам: уровнем организации, временной изменчивостью, генезисом. Предложенная в работе классификация позволяет систематизировать современные знания о сакральном ландшафте, и его составляющих.

Ключевые слова: гуманистическая география, сакральный ландшафт, интерпретация, классификация.

Olena Mischenko. Sacred landscape: classification and interpretation. The given research has an interdisciplinary character, as it covers a wide range of issues related to various scientific disciplines: geography, social theory, culture, philosophical anthropology. An essential part of the sacred space belongs to religious objects, but among the tools of sacralization one can distinguish a myth, symbolization, an event that gives the landscape an extremely valuable value. The article deals with the sacred landscape as a natural, naturally-anthropogenic or anthropogenic system, associated with certain life symbols, myths, significant events, religious feelings, it is of tremendous value for a person or group of people and it needs special respect and protection.

As a result of scientific developments, a deep analysis of scientific sources concerning the classification of sacral landscapes has been carried out. The author's interpretation and classification scheme of the sacred landscape is presented and substantiated.

The systematic approach to the study of sacred landscapes as a holistic organized territorial system and a set of methods is used in this work, in particular: structural-logical generalization and system analysis, comparative-geographical and historical-geographical ones.

Sacred landscapes can be classified according to the following features: the level of organization, temporal variability, genesis. By the level of organization, it is possible to distinguish individual, local, regional, national and global sacred landscapes. The landscapes of all these levels of organization may have relatively equal areas, but their impact on people is different. The greater is the radius of influence of the cult territorial system per person the higher is level of its organization.

For temporal variability, sacred landscapes should be classified into paleocultural and historical-cultural. Paleocultural landscapes were important for the people in the past, but with the development of society, religious needs, ideology and culture, which leads to a change of landscape, their spiritual value has been changed. Historical and cultural landscapes can be of a different age, but they are united by the value or holiness for a certain group of people at the present stage of social development.

By genesis, the sacred landscape can traditionally be divided into natural and natural-anthropogenic and anthropogenic. Since the difference between the natural and natural-anthropogenic landscape sometimes is not distinct in the context of our research, such territorial systems were considered to be in the same group. Taking into account the origin of the sacred place or object, which are the important components of the sacred landscapes, we recommend to classify this group as: geologically-geomorphological, hydrological, and floral.

The markers of anthropogenic sacred landscapes are the cult objects of previous cultures, as well as the objects of architecture and urban building of modern ethnic groups. With the evolution of society, the ideas about the functions and types of such structures, technical and aesthetic solutions have been changed. The classification of religious objects of anthropogenic origin was carried out using the classifier of immovable objects of cultural heritage of Ukraine, which the author has adapted and supplemented. Such sacred objects of architecture and urban building should be categorized according to the following features: functional typology, stylistics, materials of formation, the character of anthropogenic development, the location in the

urban structure.

The proposed classification scheme is based on the ranking of the signs of territorial systems and their sacred components (territories and objects), which were determined due to the peculiarities of the structure, peculiarity of evolutionary development and functional purpose.

Keywords: humanistic geography, sacred landscape, interpretation, classification.